

DECENTRALIZACJA I CENTRALIZACJA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

Współczesny wymiar w teorii i praktyce

redakcja naukowa
Barbara Jaworska-Dębska
Ewa Olejniczak-Szałowska Rafał Budzisz

DECENTRALIZACJA I CENTRALIZACJA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

Współczesny wymiar w teorii i praktyce

redakcja naukowa
Barbara Jaworska-Dębska
Ewa Olejniczak-Szałowska Rafał Budzisz

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 15 grudnia 2018 r.

Recenzent

Prof. zw. dr hab. Małgorzata Stahl

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Hanna Kolenkiewicz

Opracowanie redakcyjne

JustLuk

Łamanie

Marek Lisiowski

Redaktor inicjujący WUŁ

Monika Borowczyk

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ

Więcej na www.legalnakultura.pl

POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright for this edition by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019

WKP: 978-83-8160-228-0

WUŁ: 978-83-8142-301-4

e-ISBN 978-83-8142-302-1

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wprowadzenie	13
CZĘŚĆ I	
Decentralizacja i centralizacja – zagadnienia ogólne	19
<i>Michał Kasiński</i>	
Oblicza centralizmu demokratycznego – próba interpretacji procesu historycznego	21
<i>Magdalena Kisała</i>	
Granice decentralizacji	64
<i>Maja Kozłowska</i>	
Autonomia i regionalizm a integralność państwa	76
<i>Piotr Lisowski</i>	
Samodzielność w administrowaniu	89
<i>Jowanka Jakubek-Lalik</i>	
Decentralizacja czy recentralizacja? Kilka uwag o regulacji konstytucyjnej i praktyce funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce	105

<i>Marián Vrabko, Bernard Pekár, Matej Horvat</i> Decentralization in the Slovak Republic – History and Contemporary Issues	119

<i>Krystian M. Ziemski, Mateusz Karciarz</i> Zasada decentralizacji ustroju terytorialnego państwa jako wartość w świetle przepisów Konstytucji RP i prawa międzynarodowego	131

<i>Zoltán Józsa</i> Decentralization: International Experience and Local Solutions	150

CZĘŚĆ II

Samorząd terytorialny jako forma decentralizacji administracji publicznej	167

<i>Rafał Budzisz</i> Zmiana zasad organizacji i funkcjonowania organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego – wzmacnianie czy osłabianie decentralizacji?	169

<i>Magdalena Jankowska</i> Podmiotowość i samodzielność związku międzygminnego w świetle decentralizacji władzy publicznej	184

<i>Barbara Jaworska-Dębska</i> Współdziałanie jednostek samorządu terytorialnego w wybranych formach publicznoprawnych a ich samodzielność	202

<i>Jerzy Korczak</i> W sprawie rewizji modelu nadzoru ogólnego nad działalnością komunalną	224

<i>Paulina Łazutka-Gawęda</i> Zasada decentralizacji a współdziałanie publicznoprawne jednostek samorządu terytorialnego – wzajemne relacje	245

Stanisław Nitecki

Wspólna obsługa jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego jako przejaw centralizacji czy koncentracji 263

Jakub Polanowski

W kwestii odpowiedzialności radnego za prowadzenie działalności z wykorzystaniem mienia komunalnego 279

CZĘŚĆ III

Decentralizacja i centralizacja w materialnym prawie administracyjnym 305

Erzsébet Csatlós

Organisational Principles in European Administration: Focusing on Foreign Policy Organs and the Administrative Procedure of Consular Protection in Third Countries 307

Justyna Józwiak

Decentralizacja zadań w sferze rozwiązywania problemów społecznych 327

Eliza Nel Jurkianiec

Decentralizacja w polskim systemie ochrony środowiska 345

Łukasz Kamiński

O modelu administracyjnoprawnego nadzoru nad pewnymi szczególnymi kategoriami zgromadzeń z perspektywy zasady decentralizacji 359

Joanna Sylwia Kierzkowska

Praktyczny wymiar decentralizacji oraz scentralizowania części zadań w sytuacji kryzysowej na przykładzie działań podejmowanych po nawałnicach w Borach Tucholskich 373

Maciej Kobak, Przemysław Niemczuk, Lech J. Żukowski

Decentralizacja i finansowanie zadań z zakresu ochrony zdrowia psychicznego 393

Karolina Kulińska

Recentralizacja systemu opieki zdrowotnej w Polsce.
Zarys problemu 427

Ryszarda Michalska-Badziak

Udział samorządu lekarskiego w wykonywaniu zadań
administracji publicznej 441

Krzysztof Światała

Koncepcja systemu informacji w ochronie zdrowia –
decentralizacja czy centralizacja procesów przetwarzania
danych dotyczących zdrowia? 456

Diana Trzcińska

Decentralizacja zadań w sprawach kształtowania ładu
przestrzennego 468

CZĘŚĆ IV

Decentralizacja i centralizacja administracji publicznej
– wymiar procesowy 485

Izabela Oleksy-Piesik

Miejsce samorządowych kolegiów odwoławczych
w scentralizowanych i zdecentralizowanych strukturach
administracji publicznej 487

Martyna Wilbrandt-Gotowicz

Zdecentralizowane i scentralizowane postępowania
administracyjne w Unii Europejskiej 511

CZĘŚĆ V

**Inne przejawy decentralizacji i centralizacji administracji
publicznej** 527

Ewelina Dziuban

Przejawy recentralizacji na przykładzie konstrukcji
zespoleń powiatowych służb, inspekcji i straży 529

<i>Bogdan Jaworski</i> Centralizacja i dekoncentracja terytorialna Policji	548
<i>Maria Karcz-Kaczmarek</i> Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego: dylematy, wyzwania i perspektywy	564
<i>Eliza Komierzyńska-Orlińska</i> Problem centralizacji i decentralizacji w kontekście funkcjonowania nadzoru bankowego w Polsce	582
<i>Barbara Kowalczyk</i> Tendencje centralizacyjne we Wspólnym Europejskim Systemie Azylowym	599
<i>Maciej Kruś</i> Wody Polskie – nowy podmiot w prawie wodnym	615
<i>Sławomir Pawłowski</i> Decentralizacja przez samorządy zawodowe – ewolucja regulacji prawnej po zmianach ustrojowych	630
<i>Judit Siket</i> Centralisation – Decentralisation – Deconcentration in the Context of Local Public Service Provision	647
<i>Elżbieta Wituska</i> W kierunku centralizacji państwowych służb bezpieczeństwa żywności	661
<i>Agnieszka Żywicka</i> Współczesny wymiar centralizacji administracji publicznej w Polsce na przykładzie zmian w modelu organizacyjnym administracji miar	678

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKSL – Europejska Karta Samorządu Lokalnego, sporządzona w Strasburgu 15.10.1985 r. (Dz.U. z 1994 r. poz. 607 ze sprost.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 – Kodeks pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 917 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.)
- u.s.g. – ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 994 ze zm.)
- u.s.p. – ustawa z 4.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 995 ze zm.)
- u.s.w. – ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2018 r. poz. 913 ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 25.03.1957 r. (Dz.U. z 2004 r. poz. 864/2, ze zm.)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r. poz. 864/30 ze zm.) (wersja skonsolidowana 2016) (Dz.Urz. UE C 202, s. 13)

Czasopisma i publikatory

Annales UMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
SP	– Studia Prawnicze
PiP	– Państwo i Prawo
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
ST	– Samorząd Terytorialny

Inne

NFZ	– Narodowy Fundusz Zdrowia
NPOZP	– Narodowy Program Ochrony Zdrowia
NZP	– Nowe Zarządzanie Publiczne

WPROWADZENIE

Koncepcje decentralizacji i centralizacji administracji publicznej w powiązaniu z dekoncentracją i koncentracją od dawna stanowią przedmiot zainteresowania doktryny prawa administracyjnego. Modele ustrojowe współczesnych demokratycznych państw prawnych oparte są na idei decentralizacji, co wynika z przekonania, że nie może być właściwie rozumianego państwa prawnego, które nie jest równocześnie demokratyczne, co z kolei oznacza istnienie systemu instytucji samorządowych jako formy partycypacji społeczeństwa w sprawowaniu władzy publicznej.

Konstytucja RP wprowadza zasadę decentralizacji ustroju terytorialnego państwa, a zarazem proklamuje zasadę jednolitości państwa polskiego. Polski model administracji publicznej po transformacji ustrojowej zakłada współistnienie układu zdecentralizowanego i układu scentralizowanego. Mimo niekwestionowanych walorów administracji zdecentralizowanej, istnieją też takie sfery aktywności publicznej, które muszą być realizowane w ramach układu scentralizowanego. Dlatego także w państwie demokratycznym model administracji zdecentralizowanej współistnieje z modelem administracji scentralizowanej. Decentralizacja i centralizacja to zjawiska ciągłe, to procesy o zmiennych tendencjach, których etapy są wyznaczone przez kolejne reformy administracji publicznej i które mają silne konotacje polityczne. Nasilenie tendencji centralizacyjnych oznacza automatyczne ograniczenie stopnia decentralizacji. Współistnienie modelu administracji zdecentralizowanej z modelem administracji scentralizowanej przybiera bowiem postać „naczyni połączonych”, im więcej administracji zdecentralizowanej, tym mniej scentralizowanej i odwrotnie.

Chodzi tylko o to, aby proporcje między tymi dwoma modelami administracji układały się w myśl zasady: tyle decentralizacji, ile tylko można, tyle centralizacji, ile niezbędnie potrzeba.

Szczególną pozycję prawnoustrojową w układzie zdecentralizowanym zajmuje samorząd terytorialny, a jego oddzielność organizacyjną i funkcjonalną określa już regulacja konstytucyjna. Podmioty zdecentralizowane wypełniają zadania publiczne i wiąże się z tym pytanie, jaki zakres tych zadań powinien być objęty decentralizacją. Konstytucyjnym elementem decentralizacji jest samodzielność, wyłania się zatem kolejne pytanie o zakres i prawne granice tej samodzielności.

Fundamentalne pytania dotyczą też modelu ustrojowego administracji publicznej w Polsce i w Europie – w jakim kierunku model ten ewoluuje i w jakim powinien ewoluować, jakie wyznaczyć relacje i proporcje między strukturami scentralizowanymi i zdecentralizowanymi. Generalnie chodzi o budowanie administracji publicznej w Polsce i o konstruowanie optymalnego jej modelu z uwzględnieniem doświadczeń innych państw europejskich. Poszukiwanie odpowiedzi na te i podobne pytania było przedmiotem Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Decentralizacja i centralizacja administracji – współczesny wymiar”, która odbyła się w Łodzi 15.11.2017 r. Jej uczestnicy wygłosili referaty uwzględniające powyższe zagadnienia i pytania.

Oddawaną do rąk Czytelników monografię otwiera ogromnie ważne i doniosłe opracowanie autorstwa M. Kasińskiego, *Oblicza centralizmu demokratycznego – próba interpretacji procesu historycznego*, wprowadzające w tytułową problematykę z perspektywy historycznej. Wobec dominującej w doktrynie, co zrozumiałe, tendencji patrzenia na instytucje i zasady ustrojowe jedynie „w czasie terażniejszym” znaczenie tego opracowania jest trudne do przecenienia w warstwie poznawczej. Opracowanie to pozwala też na uzyskanie swoistej głębi, pozwalającej na wnikliwszą ocenę współczesnych zjawisk centralizacji i decentralizacji. Podobne ujęcie w odniesieniu do problematyki decentralizacji w Słowacji prezentuje opracowanie M. Vrabko, B. Pekára i M. Horvata, *Decentralization in the Slovak Republic History – and*

Contemporary Issues. Z kolei spojrzenie na decentralizację w ujęciu zarówno międzynarodowym, jak i lokalnym zawiera opracowanie autorstwa J. Zoltána, *Decentralization: International Experiences and Local Solutions*. Również szerszą perspektywę decentralizacji, tym razem konstytucyjną i prawnomiędzynarodową, zawiera opracowanie K.M. Ziemskiego i M. Karciarza, *Zasada decentralizacji ustroju terytorialnego państwa jako wartość w świetle przepisów Konstytucji RP i prawa międzynarodowego*. Spojrzenie z perspektywy konstytucyjnej na funkcjonowanie samorządu terytorialnego w poszukiwaniu decentralizacji zapewnia opracowanie autorstwa J. Jakubek-Lalik, *Decentralizacja czy recentralizacja? Kilka uwag o regulacji konstytucyjnej i praktyce funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce*. W grupie opracowań ujmujących szeroko tytułową problematykę znajdują się też opracowania M. Kisały, *Granice decentralizacji*, M. Kozłowskiej *Autonomia i regionalizm a integralność państwa* oraz P. Lisowskiego, *Samodzielność w administrowaniu*.

Formą decentralizacji jest samorząd terytorialny, który, zgodnie z art. 16 ust. 2 Konstytucji RP, uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej, wykonując w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych. Zawarte w niniejszej monografii referaty dotyczące tej problematyki ujęte są przede wszystkim w części II *Samorząd terytorialny jako forma decentralizacji administracji publicznej*. Znajdują się tu opracowania o różnym stopniu szczegółowości. Niewątpliwie samodzielność jest zasadniczym atrybutem samorządu terytorialnego. Samodzielności jednostek samorządu terytorialnego współdziałających w ramach związków komunalnych oraz związku metropolitalnego poświęcone jest opracowanie autorstwa B. Jaworskiej-Dębskiej, *Współdziałanie jednostek samorządu terytorialnego w wybranych formach publicznoprawnych a ich samodzielność*. Znaczenie tej problematyki potwierdzają też opracowania M. Jankowskiej, *Podmiotowość i samodzielność związku międzygminnego w świetle decentralizacji władzy publicznej* oraz P. Łazutki-Gawędy, *Zasada decentralizacji a współdziałanie publicznoprawne jednostek samorządu terytorialnego – wzajemne relacje*. Natomiast S. Nitecki w swoim opracowaniu *Wspólna obsługa jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego*

jako przejaw centralizacji czy koncentracji zastanawia się nad oceną innej formy współdziałania, jaką jest wspólna obsługa jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego z perspektywy centralizacji czy raczej koncentracji. O realnym wymiarze samodzielności samorządu stanowi określony model nadzoru nad nim. Tej niezmiernie ważnej problematyce poświęcone jest opracowanie autorstwa J. Korczaka, *W sprawie rewizji modelu nadzoru ogólnego nad działalnością komunalną*. Na odrębną uwagę zasługuje zawarte w tej części opracowanie autorstwa R. Budzisz, *Zmiana zasad organizacji i funkcjonowania organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego – wzmacnianie czy osłabianie decentralizacji?*, ukazujące obserwowaną ostatnio tendencję w świetle najnowszych zmian legislacyjnych dotyczących organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego w kontekście decentralizacji. W tej części publikacji zawarte jest również opracowanie J. Polanowskiego, *W kwestii odpowiedzialności radnego za prowadzenie działalności z wykorzystaniem mienia komunalnego*.

Część III monografii zawiera opracowania dotyczące zjawiska decentralizacji i centralizacji w materialnym prawie administracyjnym. Jest tu opracowanie autorstwa E. Csatlós, *Organisational Principles in European Administration: Focusing on Foreign Policy Organs and the Administrative Procedure of Consular Protection in Third Countries*. Szeroki zakres spraw regulowanych materialnym prawem administracyjnym w kontekście decentralizacji obejmuje opracowanie autorstwa J. Józwiak, *Decentralizacja zadań w sferze rozwiązywania problemów społecznych*. Podobnie szeroki zakres spraw, obejmujący ochronę środowiska, jest polem poszukiwania decentralizacji w opracowaniu E.N. Jurkianiec, *Decentralizacja w polskim systemie ochrony środowiska*. Wykonywanie zadań z zakresu ochrony zdrowia stanowi płaszczyznę poszukiwań decentralizacji oraz centralizacji w trzech opracowaniach: autorstwa R. Michalskiej-Badziak, *Udział samorządu lekarskiego w wykonywaniu zadań administracji publicznej* – ukazującym rolę samorządu lekarskiego w ich realizacji jako wyraz decentralizacji, autorstwa K. Świtały, *Koncepcja systemu informacji w ochronie zdrowia – decentralizacja czy centralizacja procesów przetwarzania danych dotyczących zdrowia?* – oceniającym system informacji w ochronie zdrowia z perspektywy centralizacji oraz decentralizacji, a także

w opracowaniu K. Kulińskiej, *Recentralizacja systemu opieki zdrowotnej w Polsce. Zarys problemu*. Zadania z zakresu ochrony zdrowia psychicznego w kontekście decentralizacji i ich finansowania stanowią przedmiot opracowania M. Kobaka, P. Niemczuka i L.J. Żukowskiego, *Decentralizacja i finansowanie zadań z zakresu ochrony zdrowia psychicznego*. W opracowaniu autorstwa D. Trzcinińskiej, *Decentralizacja zadań w sprawach kształtowania ładu przestrzennego* płaszczyzną poszukiwań rozwiązań wskazujących na decentralizację jest planowanie i zagospodarowanie przestrzenne. Mając na względzie zakres spraw regulowanych materialnym prawem administracyjnym, relatywnie wąskie pole do poszukiwań przejawów decentralizacji określił Ł. Kamiński w swoim opracowaniu *O modelu administracyjnoprawnego nadzoru nad pewnymi szczególnymi kategoriami zgromadzeń z perspektywy zasady decentralizacji*. Jednocześnie podkreślić trzeba, że problematyka wolności zgromadzeń i zakresu ograniczeń w tym przedmiocie ma ogromny „ciężar gatunkowy”, jest bowiem swoistą miarą demokratycznego państwa. Natomiast na odrębną uwagę zasługuje opracowanie autorstwa J.S. Kierzkowskiej, *Praktyczny wymiar decentralizacji oraz scentralizowania części zadań w sytuacji kryzysowej na przykładzie podejmowanych działań po nawałnicach w Borach Tucholskich*. Ukazuje ono praktyczne znaczenie systemu scentralizowanego i zdecentralizowanego dla możliwości szybkiego i skutecznego działania administracji publicznej w sytuacji kryzysowej, jaką spowodowała nawałnica w Borach Tucholskich latem 2017 r.

Część IV monografii, poświęcona wymiarowi procesowemu decentralizacji i centralizacji administracji publicznej, jest objętościowo dość skromna, bo obejmuje jedynie dwa opracowania: autorstwa I. Oleksy-Piesik, *Miejsce samorządowych kolegiów odwoławczych w scentralizowanych i zdecentralizowanych strukturach administracji publicznej* oraz autorstwa M. Wilbrandt-Gotowicz, *Zdecentralizowane i scentralizowane postępowania administracyjne w Unii Europejskiej*.

Ostatnia, V część monografii zawiera opracowania zebrane jako inne przejawy decentralizacji i centralizacji administracji publicznej. Część ta skupia opracowania eksponujące głównie aspekt podmiotowy decentralizacji i centralizacji. Należą do nich opracowania autorstwa:

E. Dziuban, *Przejawy recentralizacji na przykładzie konstrukcji zespolenia powiatowych służb, inspekcji i straży*, B. Jaworskiego, *Centralizacja i dekoncentracja terytorialna Policji*, M. Karcz-Kaczmarek, *Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego: dylematy, wyzwania, perspektywy*, E. Komierzyńskiej-Orlińskiej, *Problem centralizacji i decentralizacji w kontekście funkcjonowania nadzoru bankowego w Polsce*, B. Kowalczyk, *Tendencje centralizacyjne we Wspólnym Europejskim Systemie Azylowym*, M. Krusia, *Wody Polskie – nowy podmiot w prawie wodnym*, S. Pawłowskiego, *Decentralizacja przez samorządy zawodowe – ewolucja regulacji prawnej po zmianach ustrojowych*, J. Siket, *Centralisation – Decentralisation – Deconcentration in the Context of Local Public Service Provision*, E. Wituskiej, *W kierunku centralizacji państwowych służb bezpieczeństwa żywności oraz* A. Żywickiej, *Współczesny wymiar administracji publicznej w Polsce na przykładzie zmian w modelu organizacyjnym administracji miar*.

Warto tu zaznaczyć, że autorzy opracowań reprezentują większość polskich ośrodków akademickich, a także Uniwersytet w Szegedzie oraz Uniwersytet w Bratysławie.

Niniejsza monografia, odzwierciedlająca niewątpliwie aktualny stan badań nauki polskiej oraz – w pewnym zakresie – także nauki słowackiej nad tytułową problematyką, może też posłużyć jako kanwa dla dalszej, szerszej dyskusji nad tymi fundamentalnymi zagadnieniami ustrojowymi.

Barbara Jaworska-Dębska
Ewa Olejniczak-Szałowska
Rafał Budzisz

CZĘŚĆ I

**DECENTRALIZACJA I CENTRALIZACJA –
ZAGADNIENIA OGÓLNE**

Michał Kasiński*

OBLICZA CENTRALIZMU DEMOKRATYCZNEGO – PRÓBA INTERPRETACJI PROCESU HISTORYCZNEGO

I. Wprowadzenie

Centralizm demokratyczny był jednym z najważniejszych dogmatów ustroju Związku Sowieckiego i większości innych państw komunistycznych (poza Jugosławią)¹. W niniejszym szkicu poddaję pod rozważenie tezę, że ewolucja w kierunku centralizmu demokratycznego w określonych warunkach nastąpić może także w państwie postkomunistycznym, którego ustrój konstytucyjny opierał się dotychczas na zasadach liberalizmu politycznego, to znaczy w demokratycznym państwie prawnym. Co więcej, ewolucja w opisanym kierunku rzeczywiście ma miejsce w jednym z takich państw – Rzeczypospolitej Polskiej.

---

* Michał Kasiński – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny UŁ, Zakład Prawa Samorządu Terytorialnego Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji, Uniwersytet Łódzki.

¹ T. Szmyczak, *Ustrój europejskich państw socjalistycznych*, Warszawa 1983, s. 75. *Institucje prawa administracyjnego europejskich państw socjalistycznych*, red. J. Starościan, Wrocław 1973, s. 121 i n.

II. Centralizm demokratyczny w Polsce Ludowej

1. W doktrynie konstytucyjnej i prawnoadministracyjnej PRL dogmat centralizmu demokratycznego interpretowano w różny sposób, zawsze jednak w zgodzie z fundamentalnymi zasadami ludowładztwa, kierowniczej roli partii komunistycznej oraz jednolitości władzy państwowej, realizowanej pod kierownictwem tej partii przez organy państwa w imieniu ludu pracującego miast i wsi². Istotne jest, że koncepcja centralizmu demokratycznego została w pierwszej kolejności wprowadzona do ustroju partii komunistycznych jako „partii nowego typu”, a następnie – po zdobyciu przez te partie władzy państwowej – przeniesiono ją na płaszczyznę kierowania państwem, gospodarką, organizacjami społecznymi. Zaczęto ją traktować jako zasadę kierowania społeczeństwem i systemem politycznym³. Innymi słowy, centralizm demokratyczny uważano za szkielet konstrukcji hierarchicznego systemu politycznej organizacji społeczeństwa, w której aparat państwowy był jednym z podsystemów, bezwzględnie podporządkowanym partii komunistycznej. Odnoszono pojęcie centralizmu demokratycznego do „takiej całości społecznej, która posiada ustrukturalizowany hierarchicznie ośrodek władzy oraz wyznacza poszczególnym komponentom całości określony stopień autonomii i samodzielności”⁴. Według W. Kieżuna system zarządzania państwem miał charakter sieciowej struktury macierzowej równoległych hierarchicznych linii ściśle ze sobą skoordynowanych i kierowanych przez przodującą siłę: partię komunistyczną, czyli Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą. Były to: podstawowa linia hierarchiczna partii, linia aparatu bezpieczeństwa, linie administracji publicznej (administracji państwowej, rad narodowych, gospodarki narodowej),

---

² Por. M. Jaroszyński, M. Zimmermann, W. Brzeziński, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Warszawa 1956, s. 99; M. Zimmermann, *Centralizm demokratyczny w systemie rad narodowych*, Poznań 1956; H. Groszyk, *Geneza i istota centralizmu demokratycznego*, *Annales UMCS* 1957/4; Z. Leoński, *Podstawowe zasady ustroju administracji [w:] System Prawa Administracyjnego*, red. J. Starościek, t. 1, Ossolineum 1977, s. 235 i n.; E. Erazmus, *Centralizm demokratyczny w socjalistycznym systemie politycznym. Zarys problematyki*, Warszawa 1986.

³ H. Groszyk, *Geneza...*, s. 331 i n.; E. Erazmus, *Centralizm...*, s. 60.

⁴ E. Erazmus, *Centralizm...*, s. 99.

linia ustawodawstwa, linia związków zawodowych i linia armii⁵. Podstawowym elementem systemu zarządzania państwem była struktura organizacyjna partii. Zjazd – jej najwyższy organ statutowy – wybierał komitet centralny i jego kierownicze ciało – Biuro Polityczne KC PZPR na czele z I Sekretarzem, który kierował hierarchiczną linią organizacji partyjnych. Członkowie Biura Politycznego KC PZPR odpowiedzialni byli za funkcjonowanie aparatu bezpieczeństwa, administracji państwowej, rad narodowych, gospodarki narodowej, ustawodawstwa, aparatu związków zawodowych i obrony narodowej.

Centralizm demokratyczny w funkcjonowaniu partii miał aspekt wewnętrzny i zewnętrzny. Aspektu wewnętrznego upatrywano przede wszystkim w hierarchicznych powiązaniach między komitetem centralnym i jego aparatem oraz komitetami terenowymi: wojewódzkimi, powiatowymi (zlikwidowanymi w 1975 r.), miejskimi i gminnymi. Komitety terenowe oraz ich aparat nadzorowały działalność podstawowych organizacji partyjnych w jednostkach organizacyjnych aparatu bezpieczeństwa, administracji państwowej centralnej i terenowej, wojska, gospodarki, nauki i oświaty. Wszystkie statutowe władze partii formalnie pochodziły z demokratycznego wyboru i podlegały wewnątrzpartyjnej kontroli. Była to raczej fikcja, w praktyce na wszystkich szczeblach kierowniczą rolę odgrywała samoodtworząca się elita, obejmująca sekretarzy instancji partyjnych i ich najbliższych współpracowników. PZPR była pewną odmianą partii wodzowskiej.

Aspekt zewnętrzny centralizmu demokratycznego wyrażał się w tym, że komitety i podstawowe organizacje partyjne sprawowały funkcje politycznego kierownictwa i kontroli wobec w zasadzie wszystkich jednostek państwowych, wydając dyrektywy partyjne ich kierownikom, dopilnowując realizacji ustalonej centralnie „linii partii” i podejmując stosowne interwencje. Przekazywały też „z dołu do góry” hierarchii partyjnej informacje o realizacji zadań planowych i sytuacji politycznej w zakładach pracy. Szczególnie istotnym aspektem kierowniczej roli partii była zasada partyjnej nomenklatury, oznaczająca, że obsada wszystkich ważniejszych stanowisk kierowniczych dokony-

---

⁵ W. Kieżun, *Patologia transformacji*, Warszawa 2013, s. 31 i n.

W monografii zaprezentowano problematykę decentralizacji i centralizacji administracji publicznej zarówno w wymiarze normatywnym, jak też teoretyczno-prawnym. Wyeksponowano pozycję samorządu terytorialnego jako podstawowej formy decentralizacji administracji, wiele uwagi poświęcono zjawiskom decentralizacji i centralizacji w materialnym i proceduralnym prawie administracyjnym; w polu widzenia znalazły się też inne przejawy decentralizacji i centralizacji w powiązaniu z dekoncentracją i koncentracją.

Książka zawiera zbiór wieloaspektowych rozważań na temat decentralizacji i centralizacji administracji publicznej i jest efektem Międzynarodowej Konferencji Naukowej zorganizowanej w dniu 15 listopada 2017 r. przez Katedrę Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

Autorzy opracowań reprezentują większość polskich ośrodków akademickich, a także Uniwersytety w Szegedzie i Bratysławie.

Publikacja adresowana jest do szerokiego kręgu odbiorców: przedstawiciele nauk prawnych, studentów i doktorantów prawa i administracji, osób wykonujących zawody prawnicze, pracowników administracji rządowej i samorządowej i wszystkich innych osób zainteresowanych szeroko pojmowaną problematyką ustroju administracji publicznej.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL